

УДК 373.5.016:811.161.2

DOI: 10.31499/2307-4906.3.2022.265920

ФОРМУВАННЯ ОРФОГРАФІЧНИХ ЗНАТЬ І ВМІНЬ УЧНІВ У ПРОЦЕСІ ВИКОНАННЯ РОЗУМОВИХ ДІЙ

Стефанія Яворська, доктор педагогічних наук, професор, Київський університет імені Бориса Грінченка.

ORCID: 0000-0003-3136-3894

E-mail: s.yavorska@kubg.edu.ua

Світлана Романюк, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки та методики початкової освіти, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича.

ORCID: 0000-0002-9905-8880

E-mail: s.romaniuk@chnu.edu.ua

У статті за допомогою методів аналізу, синтезу, порівняння, систематизації, узагальнення теоретичних положень наукових праць розкрито стан і доведено актуальність дослідження обраної проблеми; на основі сучасної методології обґрунтовано теоретико-методичні засади й особливості застосування лінгвістичних норм і правил під час вироблення практичних умінь і навичок з української мови в учнів п'ятого класу. Запропоновано ефективну методику їх формування, складниками якої визначено: інноваційні підходи, загальнодидактичні та лінгводидактичні принципи, використання дидактичного матеріалу, вивчення правопису української мови як динамічної системи, засвоєння правописних норм на основі знань про будову слова, системного засвоєння правописного матеріалу, умілого поєднання теорії і практики у навчанні, добору ефективних вправ, методів і прийомів, що сприятимуть підвищенню грамотності п'ятикласників.

Ключові слова: орфографія; грамати́ка; орфограма і правила; орфографі́чні знання, вміння і навички; розумові дії; будова слова; префікс; суфікс; похідні та непохідні слова; порівняння.

FORMATION OF SPELLING KNOWLEDGE AND SKILLS OF STUDENTS IN THE PROCESS OF PERFORMING MENTAL ACTIONS

Stefaniia Yavorska, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Borys Grinchenko Kyiv University.

ORCID: 0000-0003-3136-3894

E-mail: s.yavorska@kubg.edu.ua

Svitlana Romaniuk, Doctor of Pedagogical Sciences (Ph.D.), Professor, Head of the Department of Pedagogy and Methods of Primary Education, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University.

ORCID: 0000-0002-9905-8880

E-mail: s.romaniuk@chnu.edu.ua

In this article, we used methods of analysis, synthesis, comparison, and systemization. The generalization of theoretical positions of scientific work has been developed and the feasibility of the study of the selected problem has been demonstrated; based on a modern methodology, theoretical and methodological principles and specificities of linguistic norms and rules in the production of practical skills and skills from the Ukrainian language in the fifth-grade students are substantiated.

An effective method of their formation is proposed, the components of which are defined: innovative

approaches, general-practice, and lingua didactic principles, the use of didactic material, the study of spelling of the Ukrainian language as a dynamic system, the assimilation of spelling norms based on knowledge about the structure of the word, systematic assimilation of spelling material, a skillful combination of theory and practice in learning, the selection of effective exercises, methods, and techniques that will increase the literacy of five-graders.

It was established that when learning language material and developing language skills, students need to name new terms, update the content of the grammatical concepts that they already have, so that, by merging them, forming a new rule. Specific examples of this approach are given when studying the suffix ("a significant part of the word that stands at the root and serves to create new words"). It is emphasized that this rule should be formulated completely, precisely, without rotation, using accepted motivation. The role of additional questions has been highlighted in studying the substance of its formulation.

It is determined that among the most effective ways of conscious mastery of grammatical concepts and rules is the reception of comparison, which develops logical thinking, teaches to highlight their characteristic features in comparing phenomena.

The expediency of using such a technique as comparing certain grammatical phenomena with the corresponding rules, such as to find in the text presented in visual or auditory form, spellings studied in order to avoid possible spelling mistakes is proved.

As a result of the conducted research, it was found out that the collective understanding of the studied linguistic material in the lesson promotes a better understanding of the mastered terms.

Keywords: *spelling; grammar; orphogram and rules; spelling skills and abilities; cognitive activities; word structure; prefix; suffix; derived and non-derived words; comparison.*

Дослідження лінгводидактів, методистів, спостереження за освітнім процесом засвідчують, що однією з причин великої кількості орфографічних помилок у письмових роботах учнів є розрив між знаннями, уміннями і навичками, тобто невміння зовнішні дії переносити у внутрішній, розумовий план.

Учителі переконуються, що школярі добре знають правила, уміють навести приклади, однак під час виконання письмових робіт не бачать орфограми, не можуть застосувати правило на практиці. Отже, у дітей відсутні орфографічна пильність, навички самоконтролю, пишуть вони переважно так, як чують.

І все ж таки є всі підстави стверджувати, що диспропорція між знаннями і практичними вміннями (орфографічними навичками) пояснюється насамперед недостатнім засвоєнням теоретичного матеріалу. Адже, як відомо, грамотно може писати той, хто глибоко засвоїв, осмислив граматичний матеріал. Тому важливо, вивчаючи теорію, визначити в ній головну ланку, ту частину, яка служить базою формування навичок. Вивчити правило означає не завчити його формулювання, а насамперед – усвідомити суть мовного явища через доцільно дібрану систему вправ, що є ланцюгом системи, має специфічні властивості.

Мета статті – обґрунтувати методику роботи над орфограмою, розкрити особливості поєднання орфографічних знань і вмінь під час виконання розумових дій на уроках української мови в закладах загальної середньої освіти.

Відомо, що письмо є складним аналітичним процесом. Щоб правильно написати, учень має збагнути основну суть правила, визначити орфограму, встановити вибір можливих букв. Наприклад, вивчаючи правопис закінчень іменників першої відміни в орудному відмінку однини (*дошкою, статтею, грушею, мрією*), учні пригадують умову написання закінчень *о, е, є*: в іменниках першої відміни твердої групи в орудному відмінку пишемо закінчення *-ою*, м'якої і мішаної – *-єю*, в іменниках з основою на *й* – *-єю*. Написання м'якого знака після *н* у суфіксах *-еньк-*,

-есеньк-, -усіньк- (-юсіньк-) потребує від учнів запам'ятати суфікси, у яких після *n* пишеться м'який знак: *маленький, тонесенький, гарнюсінький*.

Шкільна практика виробила прийоми, застосування яких допоможе школярам зрозуміти визначення, дефініції. Конче необхідно, передовсім, пояснювати терміни, що входять у визначення. Йдеться не тільки про пояснення нових термінів (без цього загалом немислиме здійснення принципу свідомого навчання), а й розкриття змісту вже засвоєних граматичних термінів, аби, поєднавши їх, сформулювати нове правило. Так, наприклад, учні зрозуміють визначення суфікса (суфікс – «*значуща частина слова, яка стоїть після кореня і служить для утворення нових слів*»), якщо будуть добре знати, що таке основа, похідне слово, корінь, нове значення слова. Поняття суфікса легко розкривається на конкретному матеріалі. Від непохідного слова, скажімо, **осінь** учні утворюють похідне слово **осінній**, у якому виділяють основу **осін** та її частину – суфікс **-н-**, нарешті пояснюють, як за допомогою суфікса змінилося значення слова.

Правила слід формулювати повно, точно, без перекручень. Якщо учень говорить, що суфікс – це частина слова, випускаючи істотніші вказівки (*значуща частина слова, яка стоїть після кореня*), значення суфікса він як слід не зрозуміє. Такий п'ятикласник, природно, виявиться безпомічним, коли виникне потреба зробити аналіз будови слова, і під час вибору потрібної орфограми може допустити помилку. Доцільними будуть прийоми мотивації, однак не можна задовольнятися переказом формулювання, визначенням, наведенням прикладів. Додатковими запитаннями треба перевірити, наскільки добре учні розуміють визначення:

- Чому сказано, що суфікс – значуща частина слова?
- Чому обов'язково треба сказати, що ця частина слова стоїть після кореня?
- Як розуміти – «служить для утворення нових слів»?
- У якій основі є суфікс – похідній чи непохідній?
- Яка основа похідна?

Серед найбільш дієвих способів свідомого опанування граматичних визначень і правил є прийом порівняння, який розвиває логічне мислення, вчить виділяти в порівнюваних явищах характерні ознаки. На доконечну потребу застосування прийому порівняння вказував ще К. Д. Ушинський. «Порівняння, – писав педагог, – є основа всякого розуміння і всякого мислення. Про все в світі ми дізнаємося не інакше, як через порівняння... Якщо ви хочете, щоб який-небудь предмет зовнішньої природи зрозуміли ясно, то відрізняйте його від найбільш схожих з ним предметів і знаходьте в ньому схожість з найбільш віддаленими від нього предметами; тоді тільки ви поясните собі всі ознаки предмета, а це і значить зрозуміти предмет... Іншого шляху для розуміння предметів зовнішньої природи нема» [4, с. 133–134].

Українська орфографія і граматики багаті фактами, які легко можна порівняти. Останнє здійснюється не лише з урахуванням схожих, а й відмінних рис. Так, порівнюючи суфікс із префіксом, учні встановлять, що і префікс, і суфікс схожі між собою тим, що, по-перше, є значущими частинами слова, по-друге, надають слову нового значення, а різняться місцем у слові: префікс стоїть перед коренем, а суфікс – після нього. Порівнювати можна також похідні слова з непохідними, корінь з основою, окремі слова і букви тощо.

Однак треба взяти до уваги, що знання теоретичного матеріалу само по собі ще не забезпечує вміння застосовувати його на практиці. Щоб досягти успіхів у навчанні,

треба вміти співвідносити граматичні явища з певними правилами, тобто знаходити в тексті, представленому в зоровій чи слуховій формі, орфограми, які вивчаються. Учень може добре пам'ятати, наприклад, правила написання складних слів і в той же час не знайти їх у тексті, що й призводить до орфографічних помилок.

Необхідно колективно закріпити виучуване, переконатись, що кожен розуміє правило, наведе самостійно приклади, і лише після цього дати класну самостійну роботу.

Програма з української мови побудована так, що новий матеріал вивчається майже на кожному уроці, а тому не вистачає часу закріпити пройдене. Це може компенсувати лише домашнє завдання. Переважно учні вдома спочатку виконують письмове завдання, і лише після цього читають правила та вважають, що до уроку вже підготувалися. Щоб скерувати дітей, як виконувати домашнє завдання, пропонуємо їм пам'ятку, яку доцільно записати у кінці зошита (учитель на свій розсуд може щось у ній змінити або додати).

ПАМ'ЯТКА

Домашнє завдання готуй у такому порядку:

1. Відкрий зошит, перечитай, що виконувалося на уроці, на які правила.
2. Відкрий підручник, прочитай уважно правило, далі – наведені приклади, намагайся їх осмислити і зрозуміти.
3. У разі потреби підкресли те, що незрозуміло.
4. Наведи власні приклади на вивчене правило.
5. Прочитай завдання до заданої вправи, потім її текст, вдумайся, як виконати. Якщо необхідно, звернися знову до правила і прикладів.
6. Коли переконаєшся, що зрозумів і вивчив потрібне правило, виконуй вправу.
7. Уважно перечитай написане.

Важливо під час вивчення орфографічних правил одразу виявляти прогалини у знаннях школярів за допомогою перфокарт, словникового диктанту, самодиктанту, інших видів диктантів, зокрема «Перевіряю себе», невеликого граматичного твору, тестів тощо. Доречно також запропонувати підкреслювати сумнівне (орфограму, слово), що привчатиме писати вдумливо, осмислено аналізувати свої знання, бачити помилку, намагатись пояснити її, а отже, розвиватиме орфографічну пильність. Попередження помилок як один із найважливіших принципів сучасної методики орфографії забезпечує міцні знання і навички, дає змогу ґрунтовніше засвоїти нові правила. Необхідно робити це вчасно, оскільки у формуванні орфографічної навички значну роль відіграє зорова пам'ять, що надовго фіксує написане або прочитане.

Своєрідним довідником із правопису може стати зошит орфограм, що його ведуть учителі, які систематично працюють над підвищенням грамотності учнів. Записувати можна, наприклад, у такій послідовності:

Орфограма Параграф Правило Приклади

Правило на вживання певної орфограми залежно від її складності формулюють для зошита учні або вчитель.

Такі записи мають свої переваги: 1) у разі відсутності підручника дають змогу повторити основні правила орфографії, оскільки записані компактно; 2) сприяють розумінню внутрішньопредметних зв'язків, розділів, учать порівнювати різні мовні явища; 3) забезпечують ефективну роботу над помилками.

Під час виконання письмового завдання учням у разі сумніву дозволяється

також запитувати, яку орфограму писати. Це дає можливість учителеві зробити для себе висновок, який матеріал діти засвоїли слабо, посильні чи непосильні для них завдання.

Подібні запитання активізують, збуджують думку, розвивають уміння порівнювати мовні факти і явища, сприяють свідомому засвоєнню знань, адже багато школярів заучує матеріал параграфу і не вміє знайти головне, не розуміє змісту прочитаного, розгублюється, коли вчитель ставить запитання не так, як написано в підручнику.

Варто уникати під час бесіди «роздрібнених» запитань, які потребують лише уточнити правило одним-двома словами, але не роздумів над ним, міркувань, зіставлень. Частіше мають звучати запитання «Чому?», «За яким правилом пишемо так, а не інакше?»

Не будемо заперечувати, що грамотне письмо починається із засвоєння правила. Але не це головне. Можна, як відомо, знати досконало правило і писати з помилками.

В. О. Сухомлинський у статті «Тайники перевантаження» підкреслював: «Якщо правило заучено без осмислення достатньої кількості фактів, учень може пам'ятати його, але не знатиме, а тому пам'ятатиме нетвердо. Багаторічний досвід переконав нас у тому, що запам'ятовувати правило треба поступово, і чим більше фактів і явищ живої мови узагальнює воно, тим тривалішим повинен бути період запам'ятовування» [3, с. 227].

У процесі довільного письма, у роботах творчого характеру (а іноді й під час написання контрольних диктантів) учні майже не звертаються до визначень, вважаючи, очевидно, що правила існують лише для того, щоб з їхньою допомогою виконувати спеціально підготовлені орфографічні завдання. Причини цього треба шукати насамперед у тому, що більшість учнів швидко забуває теорію, а часто застосовує її, аналізуючи ті чи інші правописні ситуації тільки під час підказувань, причому роль своєрідних «підказувачів» про необхідність звернутися у потрібний момент до правила, згадати його, виконують або крапки замість пропущеної букви, або дужки, які треба розкрити, або, нарешті, нагадування вчителя у формі запитань: «Яку букву напишемо тут? Чому ми написали так? Яке правило застосуємо?» та ін.

Саме тому, мабуть, під час письма, зокрема в таких видах робіт, як переклад, переказ, твір, учні не завжди помічають орфограми, бо ніхто й ніщо не вказує на них, не сигналізує про потребу перевірити, проконтролювати їх написання, застосувати теоретичні знання. І в результаті – загальнопоширене явище, коли учні, виконуючи якусь самостійну роботу, допускають у ній часом набагато більше помилок, ніж у звичайних орфографічних вправах, зокрема й у диктантах. А звідси випливає й висновок: чим раніше учень залучатиметься до активних, самостійних форм письма, тим сталішими і повноціннішими будуть його правописні навички. Велику роль у навчанні орфографії відіграє зміст дидактичного матеріалу, таблиць. Від їх умілого застосування, добору залежить якість засвоєння орфографічного матеріалу і вироблення свідомого грамотного письма.

Водночас аналіз підручників української мови засвідчує, що в них зустрічається випадковий, малоефективний, не завжди дидактично доцільний ілюстративний матеріал. Чимало вправ відзначаються одноманітністю, завдання аналогічні (наприклад, вставити замість крапок пропущені букви), що не сприяє підвищенню грамотності дітей, не забезпечує засвоєння необхідного лексичного матеріалу, не збагачує словниковий запас

учнів. А це призводить до невміння грамотно писати слова, які учень не сприймав зором (не читав). Зазначимо: нині полиці книгарень багаті посібниками, в яких розміщено високоякісний матеріал, що ілюструє правила орфографії.

Треба взяти до уваги, що вивчений орфографічний матеріал швидко забувається, якщо його не переносити в інші засвоєвані розділи, тобто не здійснювати внутрішньопредметні зв'язки. Саме відсутність систематичного повторення складних випадків написання і відповідного теоретичного матеріалу має бути тривогою для вчителя, оскільки результати будуть невтішні.

Зауважимо, що прямого шляху від повідомлення правил до грамотного письма немає і вміння виконувати граматичні завдання залежать від того, чи формуються у школярів на основі того чи іншого правила прийоми розумової роботи, що загалом становить систему операцій, здійснення яких дозволяє застосовувати конкретні знання для розв'язання поставлених завдань.

Засвоєнню орфографічного правила сприяє усвідомлення поняття *орфограми*. У підручниках переважно зазначено, що орфограма – це написання, яке ми вибираємо із низки можливих. Таке визначення не підказує учневі, що треба підкреслювати у слові. Ми дещо змінили формулювання поняття орфограма: «**Орфограма**» (від грецьких слів *orphos* – правильний та *gramma* – буква) – це буква або знак, під час написання яких ми сумніваємось і для вибору застосовуємо правило або звертаємось до словника. Отже, орфограми – це насамперед букви, для написання яких треба знати певне правило правопису (наприклад, буква *е* у слові **веселий** або м'який знак у слові **український**). Це буквені орфограми. Орфограми є й небуквені: написання слів окремо, через дефіс (**по новому мосту, працювати по-новому**), перенесення частин слова із рядка в рядок, апостроф (**бур'ян**), написання складних слів (**суспільно корисний, кисло-солодкий**) [6, с. 87].

Орфограма наявна там, де для позначення одиниці мовлення потрібен вибір графічного засобу: букви, дефіса, рисочки, пропусків, контактів. Наприклад, вибір букв *з, с* у префіксах: (*з, с*)*формувати, (з, с)чесати*; вибір *е, и* у префіксах: *пр(и, е)гарний, пр(и, е)сісти, пр(и, е)добрий*.

Орфограми умовно поділяють на дві групи:

- 1) ті, що перевіряються правилом;
- 2) ті, що не перевіряються правилом [2].

Перша група орфограм потребує застосування певного правила, що є своєрідною інструкцією, за якою можна правильно вибрати орфограму; друга – звернення до словника і запам'ятання правопису слова.

Орфографічне правило є узагальненням до всіх видів конкретної орфограми. Наприклад, правило написання букв на позначення ненаголошених [*е*], [*и*], [*о*] у корені слова узагальнює написання всіх слів з названими ненаголошеними голосними, а правило написання префіксів *роз-, без-* – написання всіх слів з такими префіксами. Тому дуже важливо навчити учнів обґрунтовувати виконувані практичні дії. Ефективним у такому випадку є складання алгоритмів. Зрозуміти суть алгоритму буде неважко, якщо сказати, що це «сходінки», якими йдемо до мети, своєрідний хід міркувань, логічні дії, послідовне виконання яких приведе до висновку (правила).

Алгоритм, який допоможе вибрати варіант правильного написання, потребує таких дій:

1. Виділити у слові орфограму.
2. З'ясувати, в якій морфемі вона знаходиться: у префіксі, корені, суфіксі чи закінченні.
3. Визначити умови орфограми.
4. Пригадати правило і застосувати його.

Наприклад, у слові **прегарний** учень виділив орфограму **е**, з'ясував, що вона у префіксі **пре-**, визначив умову орфограми, яка в цьому випадку має тісний зв'язок із семантикою слова – означає збільшену ознаку, пригадав правило, коли у префіксах **пре-**, **при-** пишемо відповідно **е**, **и**.

Тема «Ненаголошені [e], [u], [o] в корені слова» потребує таких операцій (дій):

а) постановки у слові наголосу; б) виділення букви, що позначає ненаголошений голосний звук; в) з'ясування змісту слова; г) визначення кореня; д) встановлення наявності чергування голосних звуків; е) перевірка ненаголошених голосних наголосом [6, с. 31].

Приміром, для орфографічного розбору вчитель дав слово **левада**. Учень виявив орфограму **е**, з'ясував, що вона знаходиться в корені слова, нагадав, у якій позиції можуть бути голосні в корені слова (наголошеній, ненаголошеній). Ця умова підказує йому наступну дію – поставити наголос у слові. Далі учень робить висновок, що в цьому випадку [e] у ненаголошеній позиції, і застосовує правило про перевірку ненаголошених голосних [e], [u] у корені, переконується, що орфограма правилом не перевіряється, отже, написання слова треба з'ясувати за словником і запам'ятати.

Зрозуміло, що дії учня будуть правильні за умови, якщо теоретичний матеріал добре засвоєний.

Алгоритм варто подавати не в готовому вигляді, а скласти разом із учнями. У такому випадку «сходинки» будуть міцними, свідомими.

Досвідчені вчителі складають алгоритм до багатьох орфографічних тем, їх можна починати складати в початкових класах, а потім в розгалуженій формі – у старших. Записувати їх доцільно в окремому зошиті, у який діти вносять доповнення протягом усіх років навчання.

Склавши алгоритм, необхідно організувати виконання системи вправ, які забезпечать міцне засвоєння правила і можливі операції з ним.

Важливо навчити дітей складати алгоритм, але не менш важливо навчити їх міркувати за діями алгоритму. Спочатку, пояснюючи орфограму, школярі заглядають у записи, але поступово треба привчити їх до виконання усних розумових операцій. Засвоєння матеріалу буде завершеним, якщо учень автоматично, без промовляння дій, визначить орфограму і пояснить її [6, с. 32].

Для успішної роботи не повинно бути прогалин у знаннях, особливо з попередніх тем, які є нерозривним ланцюжком у засвоєнні знань. Якщо учні не зможуть виділити у слові суфікс, основу чи закінчення, то вони не зможуть працювати з алгоритмом, наприклад, на правопис суфіксів, закінчення різних частин мови. Лише за умови засвоєння орфографічного правила учень усвідомить орфограму, зуміє побачити її і правильно пояснити. Наприклад, називаючи орфограми **е**, **и** в суфіксах, учні згадують їх умови, формулюють правило, яке й зорієнтує, яку букву писати. Нагадуємо: **е**, **и** – букви-орфограми, а орфографічне правило – словесний опис вибору орфограми.

На зіставлення орфограм і орфографічного правила корисно виконати такі вправи:

1. Назвати орфограму, сформулювати орфографічне правило (учням дається завдання пояснити орфограму – дефіс у слові **блідо-рожевий**).

Орфограма: написання через дефіс складних прикметників на означення кольору.

Правило: складні прикметники на означення кольору чи відтінку пишуться через дефіс.

2. Назвати орфограму і пояснити її (з'ясовується написання **є** у слові **Києва**).

Орфограма: **о, е, і** у відкритих і закритих складах.

Правило: у відкритому складі **і** чергується з **о, е**.

3. Підкреслити у поданому нижче тексті орфограми-букви, орфограми-дефіси, орфограми-пропуски, орфограми-контакти і сформулювати відповідні правила:

Такий символ, як тризуб, з'явився ще за часів Трипільської культури, тобто чотири тисячі років тому, і спочатку він виконував роль оберега-символа, який захищав від усіляких бід. Життя тоді було суворе: навколо розкинулися дрімучі ліси, людину підстерігали хижі звірі, загрожували громи, блискавки, великі повені, і все це тало в собі небезпеку (С. Плачинда).

Крім того, учні виконують завдання на вироблення вмінь визначати місце орфограми у простому, складному і складноскороченому словах, між словами.

Учитель уважно продумує зміст, структуру уроку, добирає методи і прийоми роботи. Отже, він повинен грамотно скласти поурочний план-конспект. І не варто, на нашу думку, полемізувати щодо потреби чи непотреби конспекту. Дослідження підтверджують, що навіть у дуже досвідчених учителів, які не склали поурочний план, урок був сірим, малоефективним. Значить, конспекти уроків потрібні, але писати їх треба так, щоб залишалася місце для змін, доповнень. Тоді таким поурочним планом можна користуватися не один рік, занотовуючи в ньому найбільш вдалі форми, види роботи, вправи, доповнюючи чи замінюючи новими.

Організуючи роботу на уроці, слід пам'ятати, що не механічне запам'ятовування визначень, правил, а здатність осмислювати виучуване, виділяти основне сприяє виробленню вмінь свідомо застосовувати теоретичні знання на практиці, активізує мислительну діяльність учнів, формує в них глибокі і міцні правописні навички.

Отже, проблема формування орфографічних умінь і навичок може бути вирішена, якщо вміло поєднувати теорію з практикою. Усвідомлення суті правила забезпечує вміння бачити орфограму, визначати її тип, вид і умову, а систематична робота в цьому аспекті створить умови для забезпечення грамотного письма учнів.

В умовах сьогодення, коли українська мова зазнає потужного впливу з боку інших мов, і насамперед англійської, важливого значення набуває дослідження орфографічної культури написання слів іншомовного походження та складних географічних назв.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білявська Т. М. Методика навчання української мови: практикум. Миколаїв: СПД Румянцева, 2020. 180 с.
2. Біляєв О. М. Лінгводидактика рідної мови: навч.-метод. посіб. Київ: Генеза, 2005. 179 с.
3. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5 т. Київ. 1977. Т. 5. 639 с.

4. Ушинський К. Д. Вибрані педагогічні твори. Київ: Радянська школа, 1949. Т. 7. 237 с.
5. Шкурятяна Н. Г. Методика вивчення орфографії: посіб. для вчит. Київ: Радянська школа, 1985. 133 с.
6. Яворська С. Т. Методика навчання орфографії: навч.-метод. посіб. 2-е вид., змінене, випр. і доповн. Київ: Аграр Медіа Груп, 2015. 156 с.

REFERENCES

1. Biliavska, T. M. (2020). *Metodyka navchannia ukrainskoi movy*. Mykolaiv: SPD Rumiantseva [in Ukrainian].
2. Biliaiev, O. M. (2005). *Linhvodydaktyka ridnoi movy*. Kyiv: Heneza [in Ukrainian].
3. Sukhomlynskyi, V. O. (1977). *Vybrani tvory* (Vol. 1–5); Vol. 5. Kyiv [in Ukrainian].
4. Ushynskyi, K. D. (1949). *Vybrani pedahohichni tvory*. Kyiv: Radianska shkola [in Ukrainian].
5. Shkuratiana, N. H. (1985). *Metodyka vyvchennia orfohrafii*. Kyiv: Radianska shkola [in Ukrainian].
6. Yavorska, S. T. (2015). *Metodyka navchannia orfohrafii*. Kyiv: Ahrar Media Hrup [in Ukrainian].